Чыла эллаce пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет пöрт, „Ямде лий“ редакций.

ТАЧЕ ВСЕСОЮЗНЫЙ ФИЗКУЛЬТУРНИК КЕЧЕ

Шест дене тöрштымаште республиканский рекордым шындыше Гуляев йолташ.

Чыла еҥат сайын куржтал кертыт мо?

Теве тыгай йодышым Сталинград оласе 39-ше №-ан школышто тунемше Лиля Под‘ячева „Пионерская правда“ газетыш колтен улмаш. 24 июньышто „Пионерская правда“ газета гоч чылалан палыме бегун—Георгий Знаменский ответым пуэн.

Лиля Под‘ячевалан да куржталаш йöратыше чыла йоча-шамычланат куанен вашмутым пуэм.

Мый вет куржмаш дене рекордым шындем, манын вигунамат шонен омыл. Куржаш кертмем нерген мый 30 ияш улмем годым гына, адак йöршын случайно пален нальым.

Изием годым мыят тендан нарак куржталынам, но шуко коштеденам. Мый мӱндыркö кошташ пеш йöратем ыле. Сайын ияш куд ияшак тунемым, турникыште пöрдашат йöратем ыле. Мыйын изам-шамыч ала-кушто книгам муын, древний Греция нерген лудыныт. Грецийыште физкультура дене чот заниматленыт, еҥ-шамыч могырыштым изинекак пеҥгыдемденыт, садланак нуно виян да йытыра лийыныт. Изам-шамычын ойлымыштым колыштын, мый чот öрым да физкультура дене чарныде заниматлаш тӱҥальым. Мый кече деч, йӱштö вӱд деч лӱддеак трусик дене гына коштам ыле. Мыйын тыге коштмемлан чыланат чот öрыныт. Вет тунам 1913 ий ыле.

Шкаланем режимым ыштен, тудым пеш строго эскераш тӱҥальым: эре шке жапыштыже кочкынам, а малаш 10 шагат деч вара огыл возам ыле. Южгынам мемнан деке кугуеҥ-шамыч погынатат, шинчыме, кутыркалымыштым колыштмо шуэш. Но стрелка 10 деке шуэш гына, тарванем да малаш куржам.

1932 ийыште йолташем-шамыч дене пырля мыят „Готов к труду и обороне“ значоклан нормым сдатлаш кайышым. 1000 метрыш куржмем годым йöршын вучыдымаш лийын: мый чыла йолташем-шамычым эртен каенам да куштылго да писе улмемлан шкеат öрынам, судья-шамычымат öрыктаренам. А пашаже теве кузе лийын: заводышто пашам ыштымем годым мый станций деч 5 километр тораште илем ыле. Тиде 5 километрым ончыч мый писын ошкыл каем ыле, а варарак каналтыде куржын каяш тӱҥальым. Садланак 1000 метрым шижде куржынам.

Мыланем заводласе коллектив-шамычын куржмаш дене эртарыме соревнованийыште участвоватлаш кӱштышт. 1500 да 800 метрыш куржмаште мый сеҥышыш лектым. Но спорт дене шуко заниматлышырак еҥ-шамыч мыйын кугу, кумда капышкем ончен, ойлат ыле: „Уке, тудо садак бегун лийын ок керт. Бегун-шамыч вичкыж да кужу улыт“.

Но мыланем тиде спорт чот келшышат, мый пеҥгыдын решитлышым: бегун лиямак. Спортын мастерже-шамыч деч пален нальым: кандра гоч тöрштылаш пайдале. Тыге кажне эрдене ыштылынам. Мый 2000 гана марте тöрштем ыле. Южгынам теле йӱштö годымак трусик дене гына лектамат, тöрштылам, а вара лумышто йӱштылам. Тиде—эр гимнастика деч посна! Мыйын жапем пеш шагал гынат, кызыт мартеат мый эр еда зарядкым ыштем. Мый медицинский институтышто тунемам, адак кызыт жапшат пеш шыгыр—мемнан зачет кая. Но зарядкым ыштыме дене мый кече мучко писе могыран лийын коштам.

Лиля Под‘ячева йодеш: чыланат куржтал кертыт мо? Да, чыла таза еҥ-шамычат кертыт! Но сайын куржталашлан да спортсмен лияшлан режимым строго эскераш кӱлеш. Тиде режим теве могай лийман.

Эрдене 7 шагатлан кынелман. Зарядка деч ончыч обязательно ик стакан шöрым але шолтымо вӱдым йӱман. Вара могырым ночко солык дене йыгаш да эр кочкышым ышташ кӱлеш. Кечывал кочкышым ыштымеке кок шагат наре ядар южышто модман. Вара мöҥгысö паша. 8 шагатлан кас кочкыш. Кастене изишак прогулкым ыштымек, (10 шагат деч вараш кодде) малаш вочман. А кö куржталаш сайын тунемнеже гын, пятидневкын кокымшо да нылымше кечыштыже лӱмын тренировкым ышташ кӱлеш. Кокымшо кечылаште эре писын да писын куржталаш тунемза. Тидым тыге ышташ кӱлеш: кум гана 40 метрыш, кажне ганажат эре писынрак да писынрак куржаш кӱлеш. Пятидневкын нылымше кечыштыже стадионышто але чодраште тренироватлаш сайрак лиеш. $1^1/_2$—2 километрым эркын да спокойно куржаш кӱлеш.

Лиля воза: „Ме, самырык тукым, керек-куштат ончылно лийнена“. Тиде пеш сай, Лиля, чынак тыге. Но чыла вереат кугу сеҥымашым ышташлан, пашам йöратыше, энергичный лияш кӱлеш, ик сеҥымашеш нигунамат шогалман огыл.

ГЕОРГИЙ ЗНАМЕНСКИЙ,
СССР спортын заслуженный мастерже, орденоносец.

М. Шитухин—Марийский республикын куржмаш дене рекордсменже тренироватла.

МЕМНАН ФИЗКУЛЬТУРА

Таче—пӱтынь советский калыкын пайрем.

Ола да ял-шамычын уремлашт сылнештыт. Уремыште — пайрем. Виян да илышлан куаныше физкультурник-шамычын колоннышт каят, а калык нуным саламла. Мемнан эл вийым, мужествым, шкенжын эргыже да ӱдыржö-шамычын мотор улмыштым саламла.

Капитализм тӱняште—орлык улман, пашадыме-шамычын миллион дене улман тӱняште, калык физкультура дене заниматлен ок керт. Тушто спорт—оза-шамычлан пояшышт, грабительский войналан ямдылалташышт гына полша.

Советский Союзышто спорт, гимнастика, спортивный модыш-шамыч, альпинизм—айдемым виянгдаш, пеҥгыдемдаш, развиватлаш полшат. Физический воспитанийым мемнан элыште начальный школа гыч тӱҥалын высший школа марте обязательный программыш пуртымо.

Мемнан элыште молодежь физкультура дене заниматлен кертше манын, чылажымат ыштыме. Элыштына эн кугу стадион-шамыч 100 утла улыт, спортивный площадка-шамыч—4 тӱжем наре. Тидын деч посна водный, лыжный станций-шамычше, посна гимнастический залже-шамыч кунаре улыт! ГТО да БГТО значок-шамычлан нормым сдатлыше-шамыч кодшо ийынак 7 миллион деч шуко улыт ыле.

Всесоюзный физкультурник кече—тиде гимнастика, спортын посна видше-шамыч дене заниматлаш, ГТО значоклан нормым сдатлаш, виян, таза, лӱддымö, пашалан да элым аралашлан ямдылалтше еҥ-шамычым кушташ ӱжмаш.

МЕМНАН МИРОВОЙ РЕКОРДНА-ШАМЫЧ

Кокымшо Всесоюзный физкультурник кечым советский спортсмен-шамыч у рекорд да спортын кугу достижениiже-шамыч дене вашлийыт.

Штанг нöлтымаште СССР-ын абсолютный чемпионжо Куценко (Киев) кок кид дене 170,3 килограмм нелытан штангым нöлталын.

Мемнан советский пловец-шамыч шуко мировой рекордым сеҥен налыныт. Теве чыла тӱнялан палыме Семен Бойченко ден Леонид Мешков кумык, брасс стиль дене 100,200,400 да 500 метрым иймаште мировой рекордым налын улыт.

Ӱмаште 20 ияш спортсменка Нина Думбадзе дискым 49 метрат 54 сантиметрыш шуэн. Тыге тудо германский спортсменка Мауфмаерын рекордшым 1 метрат 23 сантиметрлан эртен.

Мемнан спортсмен-шамыч спортын моло видышт денат ончылно каят. 400 метрым куржмаште ӱдрамаш-шамычын мировой рекордыштым англичанка Лайдз кучен илыш. Тиде дистанцийым тудо 1 минутат 0,4 секундышто куржын ыле. Ӱмаште Пижурина (Киев) 400 метрым 57,7 секундышто куржын, Лайдзым сеҥен. 500 метрым Шило (Харьков) 1 минутат 15,7 секундышто куржын. Васильева (Москва) 1 тӱжем метрым 2 минутат 58,4 секундышто куржын. Кужу дистанцийым куржмаште ончыл верым спортын заслуженный мастерышт изак-шоляк Знаменский-шамыч налын шогат.

Казаньысе да Йошкар-Оласе „Динамо“ команда-шамычын футбольный матчышт. Овчылно: Йошкар-Оласе динамовец ОЛЕНЕВ ден казанский „Динамон“ игрокшо-шамыч.
Фото А. ОВЕЧКИНЫН.

ГОРЬКИЙ ОЛАШТЕ

Республиканский спартакиадыште ончыл верым налше-шамычым Горький оласе кустовой спартакиадыш колтышт. Тушко ме 28 самырык спортсмен-шамыч мийышна.

13 июльышто 12 час жаплан физкультурник-шамычын парадышт тӱҥале. Тиде парадыште меат участвоватлышна. Физкультурный парад пытымек, самырык спортсмен-шамычын соревнованийышт тӱҥале. Куржмаш, вара ядром, гранатым, дискым кышкымаш да иймаш дене ӱчашымаш тӱҥале. Мемнан республика гыч Александр Пландин дискым 32 метрат 30 сантиметрыш шуыш. Иймаш дене сай результатым Жанна Костромина ончыктыш.

К у т ы ш ы м тöрштымаште 14—15 ияш рвезе-шамыч кокла гыч первый верым Юлий Волков нале. Тудо 5 метрат 17 сантиметрыш тöрштыш. Тугак Петя Митюк шест дене 2 метрат 90 сантиметр кӱкшытыш тöрштен, Горьковский о б л а с т ь ы с е рекордым вончен. Ончаш погынышо-шамыч тудлан чот совым кырышт.

Самырык физкультурник-шамычын соревнованийышт 15 июльышто кастене пытыш. Эрлашыжым сай результатым ончыктышо-шамычлан физкультура паша дене Всесоюзный комитетын грамотажым п у э д ы ш т, РСФСР-ын спартакиадышкыже ойырышт. Мемнан республика гыч грамотым Юлий Волков, Петя Митюк, Жанна Костромина, Александр Пландин нальыч. Петя Митюк ден Александр Пландин РСФСР-ысе йоча спартакиадыш кайышт.

Клава Архипова.

67

Горький ола. Молотов лӱмеш автозаводысо пашазе да служащий-шамычлан ыштыме у квартирный пӧрт. Фото А. ОВЕЧКИНЫН.

Идалыкыште кок урожай паренге

Академик Лысенкон ойжо почеш кодшо ийын Азербайджаныште паренгым идалыкыште кок гана шынден ончымо ыле. Паренге кок ганажат пеш чаплын шочын. Тений 1000 гектар мландыште кок урожай паренге налалтеш. Таузский, Ханларский районласе да Апшеронысо колхозлаште вашке паренгым луктын пытарат да тиде кечылаштак лукмо урлыкаш паренгымат шындаш тӱҥалыт.

Руководитлыше комсомольский орган-шамычым сайлымаш нерген

ВЛКСМ ЦК 1940 ийыште 1 сентябрь гыч 1 октябрь марте чыла первичный, районный, городской, окружной, областной, краевой да р е с п у бликанский комсомольский о р г а н и з а ц ийлаште комсомольский орган - шамычым сайлымашым эртараш пунчалын.

Первичный, районный да городской комсомольский организацийлашке сайлымаш 1 сентябрь гыч 20 сентябрь марте, а комсомолын окружной, областной, краевой конференцийже да р е с п у бликанский с'ездше - шамыч 20 сентябрь гыч 1 октябрь марте эртаралтшаш улыт.

Шушаш сайлымаште комсомольский организаций-шамычын тӱҥ задачышт — руководствыш самырык кадр-шамычым, утаракше ӱдыр-шамычым лӱдде выдвигатлымаш, руководитлыше комсомольский органлашке терген н а л м е, Ленин—Сталин партийлан мучашдыме преданный ен - шамычым сайлымаш, мавын ВЛКСМ ЦК шотла.

Куйбышев олаште Специалист-шамыч пӧрт ваштареш улшо сквер.

Тӱредаш тӱҥалыныт

В о р о н е ж с к и й, Чкаловский областьлаште, Краснодарский к р а й ы ш т е, Украиныште ы н д е ятыр кече лиеш уржам, шыдаҥым, молымат т ӱ р е д ы т.

В о р о ш иловский крайыште ик гектар гыч кокла шот дене 15 центнер логалеш.

Шурным погымаште ял о з а н л ы к машина-шамыч чот участвоватлат.

Бедняк ден батрак-шамычлан мландым пуат

Кишиневский уездыште помещик, монастырь-шамычын мландышым, ял озанлык инвентарьыштым, вольыкыштым да оралтыштым учетыш налмаш кая.

Волостной исполком-шамычын тич кече еда кресаньык-шамыч погынат. Шукынжо румынский власть-шамычын креса ньык-шамыч погым, имньыштым, ушкалыштым, шорыкыштым виеш нангаймылан вуйым шийыт.

Шӱдӧ дене батрак да мландыдыме кресаньык-шамыч мландым вашкерак пайлаш йодыт. Падлешты, Новые Варзарешты да моло яллаште, Калараший волостьышто мландым пайлен пытарыме.

Кресаньык - шамыч волисполком-шамычын чыла пашаштымат кугу куанымаш дене вашлийыт. Кызыт нуно шурным поген налаш виян ямдылалтыт. Кодшо кечылаште уржам да шыдаҥым тӱредашат тӱҥалыныт.

Хроника

РСФСР Верховный Совет Президиумын тений 16 июльысо Указше почеш Марийский АССР-ысе Сотнурский районын центржым Сотнур села гыч Красный стекловар пашазе поселокыш кусарыме.

Тӱнямбал телеграф увертара

Латвийыште, Литваште да Эстонийыште сайлымаш

14, 15 ше июльышто мемнан дене келшен илыше кум эллаште—Литваште, Латвийыште да Эстонийыште парламентыш сайлымаш лийын. Нине эллаште сайлыме кече пайрем семын эртен. Ола да ял-шамычын уремыштым йошкар знамя дене сӧрастареныт. Сталинын, Молотовын, Ворошиловын, Калининын, народный правительство член-шамычын да округласе депутатыш выдвигатлыме кандидат-шамычын портретыштым пыжыктылме. Шуко олалаште пашазе-шамыч революционный мурым мурен коштыныт. Трудовой калык шке иукшым ончыкылык волгыдо, пиалан илыш верч да СССР дене эше чот келшен илышаш верч пуэн.

Литовский республикын калык сеймышкыже сайлымаште 1. 386. 569 избирательный бюллетенян 1. 386. 569 конверт пуалтын. Сайлаш праван-шамыч кокла гыч 95,51 процентше сайлен. Чыла сайлыше кокла гыч 99,19 процентше шке йӱкыштым „Литвасе трудовой калык Союз" группын кандидатше-шамычлан пуэныт.

Латвийский республикын сеймышкыже сайлымаште 1. 179. 649 йӱк пуалтын. Тиде сайлаш праван-шамычын 94,7 процентше лиеш. Кандидат-шамычын фамилийыштым удыралман бюллетень чылаже 27.919 улмаш. „Латвийысе трудовой калык Союз" группын кандидатше-шамычлан пумо йӱк-шамыч 1931 ийыште сеймыш сайлыме годымсо пӱтынь список-шамычлан пумо чыла йӱк деч 184.510 йӱклан шукырак.

Эстонийысе государственный думыш сайлымаш чыла 80 округлаштат эртен. „Эстонийысе трудовой калык Союз" группын регистрироватлыме чыла 80 кандидатше-шамыч сайлалтыныт. Сайлаш праван-шамыч кокла гыч 81,6 процентше сайлен. Чыла сайлыше кокла гыч 92,9 процентше шке йӱкыштым „Эстонийысе трудовой калык Союз" группын кандидатше-шамычлан пуэныт.

Финляндийысе пашазе-шамычын йӧсӧ илышышт

Шведский „Пресса и фоторепортаж" бюллетень Хельсинки (Финляндийын столицыже) гыч тыште увертара: „Финляндийысе пашазе-шамычын илышышт эше утларак йӧсӧ лийын. Пашадыме-шамыч шукемыт, кочмо продуктын акше шергештеш, пашадарым кечын волтат. Пашазе-шамычын недовольствышт кумдемеш. Шукерте огыл текстильный ден кагаз фабриклаcе пашазе-шамычын профсоюзышт предпринимательлан (фабрик ден завод-шамычын озашт) деч пашадарым кӱзыкташ требоватленыт. Предприниматель-шамыч: „Пашадарым она кӱзыктӧ да пашазе-шамыч дене нимогай переговорымат ышташ она тӱҥал", манын вашмутым пуэныт.

АЧА

Тенгече Ф. Э. Дзержинскийын колымыжлан 14 ий теме

Тиде изи пӧлемыште, сакалтыш шенгелне, кровать шоген. Паша ыштыш вий пытымеке—кок суткалан ик гана,—Дзержинский тиде сакалтыш кӧргыш пурен, кемжым кудашын, малаш возеш улмаш. Тудо 3—4 шагат мален. Тудым нигӧат, нигунамат кычкырен огытыл: шкеак кынелын, йӱштӧ вӱд дене шӱргыжым мушкын да секретарьын пӧлемышкыже омсам почын.

— Ну,—ойлен тудо,— мый ик арнямак ала-мо маленам.

Вара паша ышташ шинчын.

Тудо самырык советский властьын тушманже-шамычын показанийыштым, нунын Советский элым онталымышт нерген, заговор, коммунист-шамыч ӱмбак керылтмаш-шамыч нерген лудын да шке пӧлемже мучко коштшыжла, шонен. Шонышыжла тудо шӱштӧ ӱштыжым кидше дене кучен да ала-кунам тюрьмасе камерыште коштмо семын ик лук гыч весыш писын коштеден.

Вара адак возен.

Йӱдым керек-могай жапыштат секретарьже тудын кабинетыш совещаний ышташ чекист-шамычым ӱжеш улмаш.

Тушко самырык пашазе-коммунист-шамыч, солдат-шамыч, чал ӧршан шонго путиловец-шамыч, железнодорожный машинист, черноморской да балтийский матрос-шамыч миеденыт.

Совещаний тӱҥалын.

Шке верыштыже шинчышыжла икте-весе ӱмбак ончыштын, Дзержинский докладым ыштен.

Умылтарен да каласкален пытарымек, Дзержинский йодыштын:

— Йодшашда уло?

Даже пеш изи йодышшамычланат тудо раш вашмутым пуэн Вара чекист-шамыч пӱтынь планым лончылаш тӱҥалыныт. Дзержинский кажнын ойлымыжым внимательно колыштын.

Ю ж г ы н а м кутырен шинчыме годымак телефон звонитла улмаш. Дзержинский трубкам налын.

— Да, колыштам. Здравствуйте, Владимир Ильич!

Кабинетыште туге шып лийын, даже ен-шамычын шӱлымыштат шокта улмаш. Дзержинский Левин дене мутланен.

Совещаний пытымеке Дзержинский шке ӱстембаланже чӱчкыдын вичкыж кагаз дене пӱтыралме кок моклака сакырым, але тамакан изи пакетым, але кагазеш пӱтыралме катыш серый киндым муэш улмаш.

Чыла тидым чекист-шамыч шке начальникыштлан кодеденыт.

Эл шужен илен. Дзержинскийат, моло семынак, теммеш кочкын илен огыл. Кок моклака сакырым кондашыжат намыс улмаш: сыренат колта. Садлан чекист-шамыч ӱстел ӱмбалан коденыт.

Но тудо сырен огыл.

Чекист-шамыч Дзержинскийым йӧратен, ача маныт улмаш.

— Ача дене кызыт совещаний,—ойленыт нуно.

Але:

— Ача шкеж деке ӱжеш.

Але:

— Ача Кремлыш, Владимир Ильич деке каен.

Южо йӱдым Феликс Эдмундович Чекан зданийыштыже ик пӧлем гыч весыш коштеден.

Шинельжым полдыштыде, тошто кем дене, эркынрак кокырен, тудо самырык следовательын пӧлемышкыже пурен шогалын. Икмыняр жап тудын ӱмбак ончен, йодын:

— Могай йӧсылыкет уло?

— Нимогаят, Феликс Эдмундович,—с л е д о в а т е л ь вашмутым пуэн.

— Чын огыл. Ватет черле. Конгаш олташ пуэтат уке. Мый шинчем. Тыйын Петька эргычат черле аваж дене шкет шинчылтеш.—Дзержинский ойлен. —Тыге?

Кӱсен гычше изи пакетым луктын, Дзержинский веселан ойлен:

— Тиде сакыр. Тыште кок моклака. Тиде тыйын ватетлан пешак пайдале лиеш. Нал! А пу шотышто ме иктаж - кузе ыштена.

Ик гана пычкемыш йӱдым Дзержинский мӧнгышкыжӧ кая улмаш. Шыже юж йӱштӧ, тӱтыран. Тошто, пелә шаланыше пӧрт воктелан изирак ен тӱшка погынен. Тудо тушко миен да кутыркалмыштым колыштын. Пӧрт йымалне ала-кӧ коштеден, спичкым удыркален.

— Мо лийын? — йодын Дзержинский.

— Теве, беспризорный ала-мо,—тулуп чийше ӱдрамаш каласен,—пӧрт йымак пуренат, тиф дене черлан дыр. Нимом шинчыдекия, а лукташ ок лий: омса сӱмырлен, окнаже кӱшнӧ. Марием тушто коштеш, лукташ кычалеш ..

Дзержинский каен да 15 минут гыч 10 йошкармеец-шамычым конден. Нунышт содор гына пырдыжым почын, подвалыш пуреныт. Дзержинский иканаште шуко спичка шырпым удыралын.

Йочам умбал лукеш муныт. Тудо кайыкын гай йӱкым луктын, орланен киен. Дзержинский тудын воктелан сукалтен шинчын.

Феликс Эдмундович йочам носилкыш пыштен, а йошкармеец-шамыч носилкым вачешышт пыштен нангаеныт. Дзержинский нунын почеш каен. Йошкармеец-шамычын йӱр коклаш каен йоммекышт тулупан ӱдрамаш йодын:

— Йочам лукшыжо кӧ ыле? Могай туйо. А тӱсыжӧ какаргыше.

Ӱдрамашлан матрос вашештен:

— Тиде — Дзержинский, Чекан председательже.

(„Пионер" журнал гыч кӱчыкын).

Литературный страница

ИЛЫШНА УЛАН

Шийла-шӧртньын
койылдалын,
Кава тӱржӧ волгалтеш.
Колхоз шурным йыр
ончалын,
Шӧртньӧ кече нӧлталтеш.

Сад пакчасе саска семын
Илышнаже уланеш,
Кеҥеж кече лекме семын
Волгалталын пеледеш.

Оҥгым-йӧсым ужде кушшо
Эрык эрге мый улам.
Тыгай чапле илыш пушо
Сталинлан кугу салам!

Вайшев Виктор.

Сернурский район,
Марий-Сола средний школа.

Пӧрт воктенсе ужар садыштем

Лумла койын вишня пеледеш
Пӧрт воктенсе ужар садыштем.
Мыйынат кумылем кӱш нӧлтеш,
Шиждегече шочеш у мурем.
Шынденам, вӱд шавен куштенам,
Тыгак, тые, пелед курымеш.
Шып кастен изи шӱшпык толеш,
Тудын муржым шулен колыштам.
Мардеж дене „лыж-лыж" тарванет,
Шере тамым йырваш, тый, шарет.
Тамле пушым шӱлен шер ок тем,
Сылне жапым мурем ден моктем.

Евсеева Мария.

Волжский район,
Эмеково.

Вӱд воктене

Йӧратем мый вӱд воктене
Кеҥеж кечын шинчылташ.
Ший гай колым эҥер дене
Йылгыкталын луктедаш.
Йӧратем мый вӱд воктене,
Вер могае тыште сай:
Тӱрлӧ-тӱрлӧ чия дене
Сӧрастарме сӱрет гай.
Кадыргалын лыкын-лукын
Эҥер вӱдшӧ шып йога,
Арамаже ужар укшым
Ший вӱд дене чывылта.
Пич, лӱшкалтше йожга
шудо
Мардеж дене тарвана.
Ила тыште кайык лудо,
Игыж-влак ден коштеда.
Эҥер дечын шорлен возын
Салма гае олык тӧр.
А воктенже кӱкшакаште
Кӱэш тамле чевер мӧр.
Ош пробкамже вӱд ӱмбалне
Чӱчкалта да „юлт" йомеш.
Шупшыл луктым—ош
шереҥге
Тӧрштылеш да йылгыжеш.

Т. Азманов.

Йошкар-Оласе йоча санаторийлан июльышто 10 ий теме. Тушто ий еда шӱдӧ дене йоча-шамыч куанен канат. Снимкыште: ДОМРАЧЕВ АРКАША, ТЮТИНА МАНЯ да ТОНИНА РЕВА оҥай книгам лудыт. Фото С ЧУРШУКОВЫН.

„Динамо" вӱд станций. Тиде—Йошкар-Оласе физкультурник-шамычын, йоча-шамычынат, йӧратыме верышт. Фото М. ЧУРШУКОВЫН.

ПОМЕЩИКЫМ ИЗИ ЙОЧА СЕҤЕН

(*ЙОМАК*)

Ожно помещик ял деч ялым, мландым, кресаньык-шамычым кучен, озалаен илен. Ик ялыште помещик пеш осал улмаш, адак пеш ситмыж. Мом сайракым ужын гын, чыла мӧҥгыжӧ нумалын. Помещикын пийже ик ялысе йочам пураш тӧченат, йоча пийым кырен. Помещик пий кырымым колын да йочам мӧҥгышкыжӧ миенат, кырен коден. Йоча помещиклан ӱчым шукташ эре шонен коштын.

Кеҥеж кече пеш шокшо. Ял нурышто пашам ыштат. Ялыште пий-шамыч дене йоча-шамыч гына куржталын коштыт. Помещикын кыреме йоча кӱртньӧ сравочым сайын гына йошкаргымеш ырыкта, вара помещик капка ончыко намиен пышта. Уремыш лекшыжла помещик тиде сравочым ужеш:

— Могай сай вӱргене сравоч!—манеш. Лап лийын кидышкыже налаш тӱҥалеш, но кенета сравочым кудалта. Вурсен - вурсен пӧртышкыжӧ пурен кая. „Кӧ гын ыштылын?"—манын, окна воктеке оролаш шинчеш.

Саде йочат сравоч деке толеш, помещикым окна воктене ужешат, кийше кӱртньым онча. Сравочышкыжо ш ӱ в а л о н ч а— „чыж-ж-ж" шокта. „Мыят ынде эре шӱвал ончаш тӱҥалам"— йочам ужын, помещик шоналта.

Ик гана помещикын ватыже сӧсна шӱрым конден шында. Помещикат шӱрышкыжӧ шӱвал шында. Шӱр „чож-ж" огеш шокто. „Шокшо огыл улмаш",—помещик шоналта да, шӱрым шекланыде подыл колта. Но шокшо шӱр умша кӧргыжым чылт когарта: помещик шӱлалтенат огеш керт, возеш да кола.

Потапов Николай.

ТУЛЫК ЙОЧА

(*Ожнысо илыш гыч ойлымаш*)

Мый кумышо ийлан шкенан ялысе школыш коштам ыле. Тиде школым пытарен, елашке кок классан школыш каяш шонышым. Садлан моло йоча кокла гыч эн сайын тунемым, пелйӱд марте книгам лудын, шикшан, яндадыме лампа тул дене шинчем ыле. Воштылтышым чытен, рожын вургем дене коштын толашышым гынат, тунеммым чарнаш логале. Шошым, лум шулымо жапыште, авам черланыш, коштын кертде кок арня кийыш. Варажым кошкаш, шем вӱрым шӱведаш тӱҥале. Пушкыдо шаршуло лекме годым мыланна: „Эргым-шамыч, колем; кузе моштеда, туге илыза",—манын, йӧршеш шыпланыш. Тыге ме Лаймыр шольым дене коктын тулыкеш кодна. Авам тойымек, шуко шонымо школа олмеш, котомкам сакен, тӱняште улшо поро еҥ-шамыч деч йодышташ лектын ошкыльым. Изи Лаймыр шольым пошкудо-шамыч чаманен, „кызыт тудлан полшена гын, кугу лиймекыже шкаланнат полшаш тӱҥалеш", — манын, шкешт деке ашнаш нальыч. А мый илаш верым кычалын, ял почеш ялым эртен, шочмо верлам коден, Кукарка слободкыш миен шуым.

Шокшо кеҥеж кече. Иктаж лу шагат шуын. Мый шужымем дене йӧршеш ярненам, эркын гына урем дене ошкедем. Купеч-шамычын мотор, шондык гай суртыштым эртен, кугу, кок пачашан кӱ кевыт деке лектым. Кугу окнаште калач, ош кинде, колбаса койыт, арака бутылка-шамыч чолгыжыт. Мый тушко эркын миен шогальым. Ончем—омсаште кагаз ластык ошын койын кеча. Мый лишкырак мийышым. Кагазыште купечлан бухгалтер пеш кӱлеш манын возымо. Шкеже ом шинче, могай тиде паша. Ала мыйым налыт, манын кевытыш пурышым. Булкым пурылт шогышо рвезе прикащик деч йодым:

— Тыланда бухгалтер пеш кӱлеш, мыйым ода нал?

Прикащик ӧрын мыйым ончале, варажым, чытен кертде, воштыл колтыш:

—Тый бухгалтер улат?... Ха-ха-ха! Нерже йога, а шке бухгалтер. Кеч кокыт ден кокытын кунаржым палет?

— Нылыт,—мый ойлем.

— Нылытше нылыт, а бухгалтерже—пеш кугу паша. Тыйынлык огыл. Тидлан торговый школым пытараш кӱлеш,—коя оҥылашыжым ниялтен, прикащик кошартыш. Вара корка деве шӧрым кӧпкаш тӱҥале. Мыйын шинча вӱдемат „йыр-р" шӱргем мучко куржо. Савырнен, омса велыш ошкыльым.

— Шого, йоча!—прикащик кычкырале.

Мый шогальым.

— Кушко тынар вашкет? Шого. Тый, ужамат, пеш тале улат. Теве ваштареш пӧртыштӧ Соломин купечын сушечныйыштыже тыйын гает йоча кӱлеш,—прикащик ойла. Мыйже таум ыштен, уремыш лектын кайышым. Ваштарешак калай вывескан пӧрт. Вывескыште ош чия дене: „Сушечная купца 2-ой гильдии Соломина"—возымо.

„Теве кушко кӱлеш улмаш",—манын, кӱртньӧ омсам почын, ош пырдыжан кыдежыш пурен шогальым. Окна воктене коя капан, шем жилеткым чийыше еҥ шинчылтеш, кӱжгӱ книгаш ала мом пеш возгала. Мыйын пурымем колын, вуйжым нӧлтале.

— Мо кӱлеш?—йодо.

— Мыйым тышке, тыланет йоча кӱлеш манын, колтышт,— ӱҥышын пелештышым.

— Кӱлеш,—книгажым ӧрдышкӧ пыштышыжла пелештыш,— вара тый пурынет мо?

— Пурынем.

— Йӧра... Налам,—манеш купеч.—Условий тыгай лиеш: ик ий мый денем тунемат, пашадар деч посна; кочкаш—мыйын. Вургемым изиш пуэм. Вес ийлан подмастерье лият. Тунам вара тылзыжлан кок теҥге дене тӱлаш тӱҥалам. Иктаж вич ий гыч, пашам сайын ышташ тӱҥалат гын, мастер лият. Кызыт, теве кудовечыш, кӱ пӧртыш кае. Тушто пекарня. Пуро да Ферапонтычым йод. Каласе тудлан: оза колтыш, у пашаче улам, ман. Тудо тылат пашам муэш. Шкеже кудовечыш омсам почат, мый тушко ошкыльым. Тыге мый Кукаркаште купеч тарзе лийым.

... Эр. Ныл шагат жапыште ме мастер кычкырыме почеш кынелына, чайым йӱына да пашалан пижына. Паша пеш шуко: чарныде бакыш вӱдым нумалман. Кугу конгалан пуым нумал ситарымеке (конгаже эрдене тӱҥалын кас марте йӱла), ведрам налын, кылатыш патокалан ошкылман. Патокаже кугу чаныште. Миен ончет -комак коля тӱшка темынyт, чан пундаш шемын гына коеш. Пенгыде тоям наламат, „кыш—кыш!" кычкырем, поктем, кырем... А вуно огыт кай, шыдын тӧрштылыт, ночко, тамле нӧнчыкыштет пӧрдалыт. Поч гыч руалтен кучемат, икте почеш весым луктын кышкем, варажым ведра дене патокам налын, сушечныйыш ошкылам. Кунам конгаште калач ямде лиеш, луктедаш полшем, ик тӱшкаш погем. Паша укем Ферапонтыч, Котлас велнысе кӱжгӱ руш, ужешат:

— Ну, Сакар! Казенкыш чыме, чулымрак лий... Пел литровка ошым... Закускыланат нал: пел кремга колым. Кодшыж дене шкаланет—канпеткым,—окса пушыжла ойла.

Оксам налам да мый арака дек куржам. Мо кӱлешыжым чыла наледем.

Тыге пел ий почаҥым, подмастерьыш лекме жапем вучышым. Но подмастерье олмеш весе лие...

Ик кечын Ферапонтычлан ик литр аракам нумалын толам ыле, ваштарешем кум йоча логальыч. Иктыже—кужу капан, гимназист вургеман—Соломинын эргыже. Кокытшо—тудын йолташышт. Кидыштышт эҥер: колым кучен толыт. Мыйын рожын марий тувырем ужычат кычкыральыч:

— Эй, черемисская лопатка! Прочь с дороги!

Мый ӧрдыжыш кораҥым. Гимназистше эҥер дене мыйым лупшале. Вара лишке толят, мыйым чумале да аракам шупшын налаш пиже. Мый тидым шым чыте: бутылка дене тудым перен пуышым. Арака б у т ы л к а, „чотр-р-р" гына шоктен кодо, шаланыш. Рвезе кычкырале, вӱраҥше саҥгажым руалтен кучышат, йӧрльӧ. Вес рвезе, „пушты-ы-т!" кычкырен, урем мучко куржо. Мый йӧршеш ӧрынам, нигуш куржашат шотым ом му. Шинчам карен, урем покшелне шогем. Тиде жапыште урем лӱшкаш тӱҥале, йыр-ваш еҥ-шамыч куржын погынат. Кевыт гыч прикащикат куржын лекте.

— Еҥ пушташ? Кырыза еҥ пушташым!—шыдын кычкыра, кидысе тояжым рӱза. Мый декем лишемын: „А—а—а, гый!"—уло вийже дене кычкырале, тояж дене шеҥгечем пеш чот перыш. Вуемлан „йоҥ-ҥ" чучо, шинча ончылнем ик жаплан чыла пӧрдын савырныш, вара нимом шарныде шуҥгалтым...

Изи пычкемыш кыдежыште мый помыжалтым. Ончальым— палыдыме пӧрт, пырдыж воктене шкаф; шкаф тич книга-шамыч. Воктенем палыдыме еҥ мыйым ончен шинчылтеш.

— Йӧсӧ вет, шольым?—шыман тудо йодо.—Ну чыте изишак, вашке фельдшер толеш. А тыйын ачат-ават уке мо?

— Уке...—йӧсын ойлем мый.

—Ну йӧра, кий, парем,—манын тӱгӧ лекте.

Тиде тышке ссылкышке колтымо студент улмаш. Могай поро айдем! Тудак мыйым колымаш деч утарен, мӧҥгыжӧ конден. Мый кок арня йӧсланен кийшымат, тӧрланен кынелым.

Адакат тӱня мучко пиалем кычалын ошкыльым.

ВАСИН КИМ.

Йошкар-Ола.

68

Йошкар-Оласе йоча санаторийыште. Йоча-шамыч кудовечыште модыт. Фото С. ЧУРШУКОВЫН.

ШЫЖЕ ИСПЫТАНИЙ МАРТЕ ИК ТЫЛЗЕ ГЫНА КОДЫН

Ик тылзе гыч—20 августышто—шыже испытаний тӱҥалеш. Шыже испытаний решитла: тунемшым кок ийлан ик классеш кодаш, але вес классыш кусараш. Тидым мондаш ок кӱл. Шыже испытанийлан кодшо тунемше-шамычлан ик жапыштак канашат, испытанийлан ямдылалташат кӱлеш. Школлаште—кызыт консультаций эрталтеш. Тушко эре коштман. Шыже испытанийыште шошымсо деч изинрак йодышташ тӱҥалыт, манын шоныман огыл. Шыжымат шошымсо программа почеш йодышташ тӱҥалыт. Шыжымат шошымсо семынак сдатлаш логалеш: те билет почеш отвечаеда. Диктантымат шошымсо семынак возеда. Туныктышо дене пырля ассистент лиеш. Тунемше-отличник-шамыч! Шыже испытанийлан кодшо йолташланда эре полшен шогыза. Нунат у тунемме ийыште темдан дене пырля тунемаш тӱҥалыт, манын тыршыза!

КНИГАМ АРАЛЕМ

Мый 6-шо классым тунем пытарышым. Ынде мыланем 6-шо классыште тунемме книга-шамыч кужышт огыт кӱл. Но мый нуным туржын омыл. Вет мемнан почеш 6-шо классыште шуко йоча-шамыч тунемаш тӱҥалыт. Нунылан мемнан гай книга кӱлеш лиеш. Садлан лийын, мый 6-шо классыште тунемаш тӱҥалшаш Ягодаров Наум йолташемлан „Книга для чтения“, „География“, „Геометрия“ книга-шамычым пуэнам. Книгам мый теле мучко газет дене обложитлем ыле. Садлан нуно чылт у гаяк улыт. Ынде Наумлан шуко книгам кычал кошташыже ок кӱл.

Иванов Петр.

Ронгинский район, Кужмаринский НСШ.

Мыланна модыш кӱлеш

Ме, „У памаш ял“ колхозысо йоча-шамыч, Мари-Сола НСШ-ште тунемына. Колхозланна тӱрлӧ семынат полшена. Теве Данилов Виктор, Емельянов Максим, Емельянов Аркадий, Таньшева Зина да молат кече кодыде терыс луктaш, икияш культурышто шӱк шудо эрыкташ, шудо удыраш полшышна.

Тыге колхоз пашаште полшымо дене пырля яра жапым веселан, культурно эртараш кӱлеш. Но мемнан правленийыште шашка, бильярд, домино, моло модыш—нимат уке. Правлений деч кӱчык жапыште йоча-шамычлан веселан, культурно канашышт кӱлеш модышым налын пуаш йодына.

Вайшев Виктор.

Сернурский район, „У памаш ял“ колхоз.

СНИМКЫШТЕ: Марий-Турек селаш социалистический культура пӧртлан у зданийым ыштат. Фото А. ОВЕЧКИНЫН.

ЧЫЛА НЕРГЕН кӱчыкын

● **РСФСР** мучко тений первый класслашке 2.848.000 йоча-шамыч тунемаш пурат.

● **Литван** калык сеймышкыже 79 депутат сайлыме улыт. Нунын коклаште: 26 кресаньык, 19 пашазе, 4 солдат, 5 писатель, 1 журналист, 1 экономист, 2 юрист, 3 артист, 3 медицина пашаеҥ, 4 агроном, 4 учитель, 3 техник да 4 служащий.

● **Германийышке** Италия гыч 20 тӱжем пашазе-шамыч мият. Нунылан Германийын кугу промышленный предприятийлаштыже пашам ыштыкташ тӱҥалыт.

● **Турцийын** Мараш олаштыже мланде чытырвышаш лийын. Шуко пӧрт-шамычын пырдыжышт чытырненыт.

Изи колшамыч

Кажне модшын ӱштешыже кандра кылдалтеш. Кандран ик мучашыже мландыште шӱдырнежӧ. Кандра мучашышке изи кагаз кол кылдалтеш. Сигнал почеш чыланат шаланен куржыт. Кажнежат вес еҥын колжым тошкалын, тудым кӱрлын кодаш тырша. Кӧн колжо йомын кодеш, тудо ӧрдыжышкӧ кораҥ шогалеш. Кӧн эн пытартышлан колжо кодеш гын, тудо модмаште сеҥа.

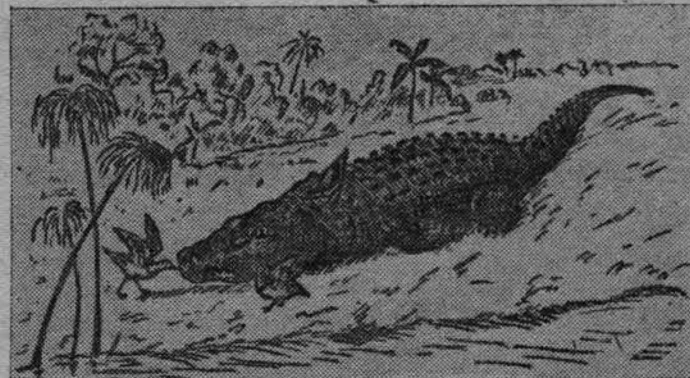
Таче Йошкар-Олаште

Таче тӱжем дене самырык еҥ-шамыч шкеныштын кӱкшӱ мастарлыкыштым, вийыштым, писе улмыштым спортивный сеҥымаш-шамычыштым ончыкташ тӱҥалыт.

Таче эрдене Йошкар-Олаште митинг лиеш, а 12 шагатлан „Динамо“ спортивный обществын вӱд стан цнешыже физкультурникшамычын парадышт эрталтеш. Тыштак эстафета, пуш дене коштын, ийын ӱчашымаш лиеш.

Комсомольский садыште парашютный вышка гыч тӧрштылаш тӱҥалыт, оласе эн сай лӱен моштышо-шамычын ӱ ч а ш ы м а ш т лиеш. Тыштак граната кышкылтмашым да штык дене кузе кучедалмым ончыктат. 6 шагат кастене „Д и н а м о“ стадионышто Йошкар-Оласе „Динамон“ да Иваново оласе „Динамон“ первый командышешамыч футбол дене модаш тӱҥалыт.

Крокодилын пӱйжым кӧ эрыкта?

Тиде вӱтеле гай кайыкым „крокодилын оролжо“ да „пӱйжым эрыктыше“ манаш лиеш. Тиде кайык Африкыште ила, тудым чӱчкыдын крокодил воктелан ужаш лиеш. Крокодил серыште нерен кия, а кайык тудын тупыштыжо куржталеш, крокодил тупеш пижше чывытан-шамычым поген кочкеш. Тыгеат лиеда: кайык крокодилын пӱй коклашыже пижын кодшо кочкыш пудыргымат мастарын чӱнгал луктын кочкеш. Иктаж - могай шучкылык лиеш—кайык уло йӱкын кычкыра. Крокодил помжалтеш, йыр ончылтешат, кӱлеш гын, вӱдышкӧ шылаш вашка.

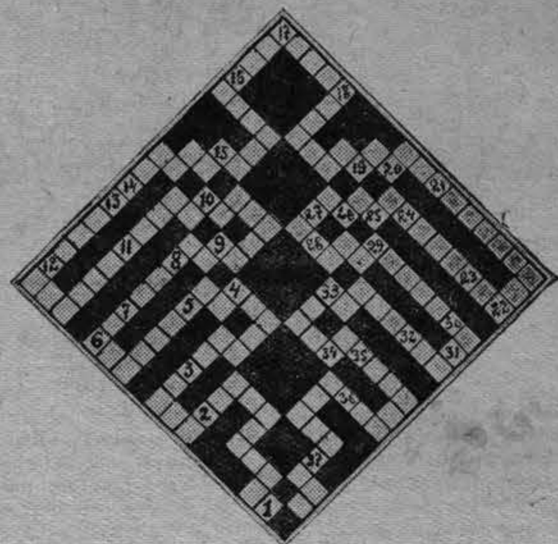
Кузе нуно йолташла илат? Крокодил кайыкым пукша, а кайыкше тудым орола.

Чынжым нуно йолташла йӧршынат келшен огыт илэ. Кайык писе да осторожный: изиш ок шеклане гынат, крокодил пӱйжым гына ваш пералта, шкенжын „пӱй эрыктышыжым“ кочкын колта. Кайык крокодилым ок ороло, а пушым, айдемым, ӱшкыжым, але вӱдеш да сереш мом ужеш—чылаж годымат так гына кычкыра.

Тыге нуно нимом шинчыде икте-весыштлан пайдам кондат.

Чайнворд

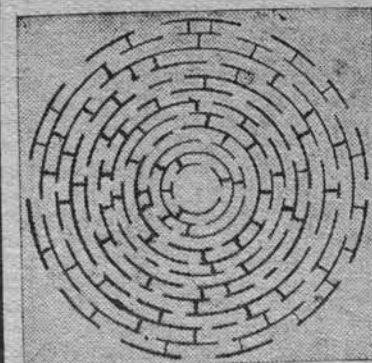

1. Писатель-большевик. 2. Гражданский сарын геройжо. 3. Африкысе водопад. 4. Курортный ола. 5. Ял озанлык специалист. 6. Шахматный термин. 7. Хищный янлык. 8. Армийысе часть 9. Фрукт. 10. Великий полярный исследователь. 11. Французский полководец. 12. Фруктын чистый весше. 13. Знаменитый физик. 14. Альпын вершиныже. 15. Руш писатель. 16. Нелытым висыме ӱзгар. 17. Нападенийым ыштымаш. 18. Мланде шӱйын эн сай сортшо. 19. Капын ужашыже. 20. Хищный янлык. 21. Крымысе ола. 22. Сибирысе эҥер. 23. Шергакын кӱй. 24. Кугу пӧлем. 25. Нелэ предметым пудыртылмо ӱзгар. 26. Дружеский соглашенийым ыштымаш. 27. Почва. 28. Сурт кайык. 29. Францийысе ола. 30. Чодрадыме тӧр вер. 31. Почеламутышто пералтмаш. 32. Оружий. 33. Художник. 34. Африкысе эҥер. 35. Головоломка. 36. Теҥызыште пеш виян кайше машина. 37. Пӱа.

НИКИФОРОВ ПАВЕЛ колтен.

Моркинский район, Кугу-Кожлаял НСШ.

ЛАБИРИНТ

Мыняр муным мунчат?

Ик чыват пелэ ик кечат пелыште ик мунат пелым мунчат.

Каласыза: шым кечыште куд чыве-шамыч мыняр муным мунчат?

Врид. отв. редактора— И. Ф. ФЕДОТОВ.

Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже. Уполн. Марглавлита № 671.